

re Nietzsche közvetlenül nagy hatással volt, és akinek esszéje, *A tömegek lázadása* mintha folytatása volna a tömegről oly lesújtóan nyilatkozó nietzschei korszerűtlen elmélkedésnek, *A történelem hasznáról és káráról*. Ebben, a tömegekkel kapcsolatos fenntartásban azonban alighanem a Wagnerrel való beszélgetéseknek, a wagneri művészetfilozófiának van nagy szerepe, különösen, ha belátjuk Wagner itt felidézett, a kultúra kereskedelmiségesével kapcsolatos gondolatának mély rokonságát Ortega tanulmányának lényegi megállapításaival.

Hangsúlyozni kell, hogy Wagner viszonya a tágabb emberi közösséghez éppúgy kétarcú, mint Nietzschéé. Wagner tiszteli a népet, mint a népszellem hordozóját és mint a tiszta művészet lehetséges szakrális közegét, ám elutasítja mint tömeget, amelyik rávehető az alpári dolgok élvezetére. Nietzschénél is hasonló a helyzet, aki *A történelem hasznáról és káráról* című korszerűtlen elmélkedésben ocsmány-nak nevezi a tömeget, miközben *A tragédia születésében* a görög nép szellemét dicsőíti.

IRODALOM:

- Deathridge, John – Dahlhaus, Carl (1988): *Wagner*. Zeneműkiadó, Budapest
- Ehrlich, Eugen (1913): *Grundlegung der Soziologie des Rechts*. Duncker & Humblot. München–Leipzig
- Gumpłowicz, Ludwig (1909): *Der Rassenkampf. Sociologische Untersuchungen*. Verlag der Wagner'sche Univ. Buchhandlung, Innsbruck
- Jelinek, Georg (1994): *Általános államtan*. Osiris–Századvég, Budapest
- Köhler, Joachim (2005): *Friedrich Nietzsche és Cosima Wagner*. (Fordította Romhányi Török Gábor) Holnap, Budapest
- Lánczi András (2003): Carl Schmitt és a liberalizmus. *Századvég*, 8, 28, 129–140.
- Mann, Thomas (1983): *Richard Wagner szenvedése és nagysága*. Európa, Budapest
- Nietzsche, Friedrich (2004): Schopenhauer mint nevelő. In: Friedrich Nietzsche: *Korszerűtlen elmélke-*

Wagnernek tehát kulcsszerepe van a XIX. század közepét követő korok szellemfejlődésében, és e jelentősége csupán részben áll összefüggésben zeneszerzői teljesítményével. Alapvetően természetesen azon nyugszik, hiszen az állította a figyelem középpontjába magukat a wagneri gondolatokat. Wagner zenéje volt tehát a „hordozóanyag”, ami eljuttatta az emberekhez Wagner, a gondolkodót. Csakhogy – tökéletesen természetes módon – sohasem létezett egymástól függetlenül a zenész és a filozófus Wagner. Nála az alkotást igen tudatos mérlegelés, az eszközök és hatások rendkívül gondos analízise, valamint egyfajta teoretikus kontextus felvázolása előzte meg. Maguk az alkotások is bőven magukban foglalnak azonban bölcséleti tartalmakat, amelyek jelentős hatást gyakoroltak a legkülönbözőbb szellemi területek képviselőire, s így szükségképpen hatottak e területek további fejlődésére is.

Kulcsszavak: *állam, filozófia, hatalom, jog, művészet, opera, politika, pszichológia, vallás*

- dések*. Atlantisz, Budapest, 179–256.
- Scheuerman, William E. (1999): *Carl Schmitt – The End of Law*. Rowman & Littlefield Publishers INC, Oxford, 265.
- Schiller, Friedrich (1960): Levelek az ember esztétikai neveléséről. Negyedik levél. In: Schiller, Friedrich: *Válogatott esztétikai írásai*. Magyar Helikon, Budapest, 167–279.
- Schmitt Carl (1991): *Glossarium. Aufzeichnungen der Jahre 1947–1951*. Duncker & Humblot. Berlin
- Shapiro, Gary (2012): „Beyond the Line”: *Reading Nietzsche with Schmitt*. THELOS scop, 8 March 2012
- Somló Bódog (1902): Az erkölcs túlkövetelése. *Huszonegyedik Század*. III. 5. 13–27.
- Vámosi Nagy István (1985): *Merlin a bánd és Wagner a zeneköltő*. Szerzői kiadás, Szegedi Nyomda, Szeged
- Weber, Max (1995): *Gazdaság és társadalom 2/2. A megértő szociológia alapvonalai. (Jogszociológia)* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest

Interjú

GONDOLKODÁSSAL
SOK MINDEN HELYETTESÍTHETŐ
ÚTRAVALÓ FIATAL KUTATÓKNAK

Chikán Ágnes beszélgetése Keszthelyi Lajos akadémikussal

A biofizikus Keszthelyi Lajos akadémikussal legutóbb abból az alkalomból beszélgettem, hogy átvette az Akadémia Aranyérmét az MTA akkori elnökétől, Vizi E. Szilvesztertől. Azóta eltelt öt esztendő, s most újabb elismerés, a Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje a csillaggal (polgári tagozat) kitüntetés odaítélése ad okot a gratulációra. Ennek az interjúnak az apropója azonban mégsem ez. A kutató professor emeritus engedett volt tanítványai nógatásának: hatvanéves pályájának tapasztalatai alapján összegyűjtötte azt az útravalót, amelyet tanulságként örökölni szeretne hagyni a fiatal kutatóknak.

•

Professzor úr, tudom – talán szerénységből –, nehezen állt kötélnék, hogy teljesítse munkatársai kívánságát. Pedig igazuk lehet, hogy a kutatómunka során, az eredményekre koncentrálna a napi rutinfeladatok végzése közben a kutatópálya sajátos természetéről, a hasznos fogásokról, módszerekről, az emberi hozzáállás fontosságáról alig esik szó. Én is kérem, hogy foglalja össze mindazt a

bölcsességet, amire több mint fél évszázados pályáján kutatóként és igazgatóként szert tett.

Az SZBK-ban Hadlaczy Gyula biztatott, a KFKI-ban is – hadd nevezem továbbra is így a többszörösen átalakult csillebérci kutatóhelyet – fölvetették, hogy szükség lenne arra, hogy az idősebbek átadják tapasztalataikat, személyes élményeiket tanítványaiknak, munkatársaiknak. Beláttam: sikereink, de kudarcaink, botladozásaink is tanulságosak lehetnek mások számára.

Már maga a pályakezdés sem lehetett zökkenőmentes az ötvenes években, hiszen akkoriban nem annyira a tudás volt az elsődleges szűrő: a politika nagyon is gáncsolhatta azt, aki tudományos karrierre vágyott.

Én is közéjük tartoztam, noha az egyetem elvégzése után, 1950-ben, huszonhárom évesen kezdő kutatóként mégis dolgozhattam Faragó Péter professzor mellett. Demonstrátor voltam, tanköröket vezettem, többek között a ma már akadémikus Német Juditnak, Lovas Istvánnak, az azóta sajnos

elhunyt Zimányi Józsefnek és csoportjának. „Rossz káderként” aspirantúrára azonban még csak nem is jelentkeztem.

Enélkül azonban aligha válhatott volna önből sikeres kutató.

Kétségtelen, hogy a véletlen – vagy a szerencse – segített rajtam. Az ELTE-n, a Puskin utcában dolgoztam a kísérleti fizikai tanszéken, a folyosó egyik végén, amelynek a másik végén vizsgáztatták a jelölteket. Valakit, már nem emlékszem, kit, a bizottság átküldött értem: hívtak a főlételre. Elbeszélgettünk, majd közölték velem, mától kezdve aspiráns vagyok. Így lettem 1951-től az Akadémia dolgozója. Témaként a szcintillációs számláló elkészítését és a vele végzett mérések értékelését kaptam, kandidátusi disszertációm ebből védtem meg 1955-ben. Máris kínálgatik itt az első tanulság: ha haladni akartam, a kutatáshoz szükséges elektronikát saját kezemmel kellett elkészítenem. Magyarországon akkor sem tudtuk, s manapság sem vagyunk képesek megvenni a legmodernebb technikát. Tapasztalatom szerint gondolattal, sok leleménnyel minden helyettesíthető, magunk is összeállíthatunk használható berendezéseket, amelyek alkalmasak arra, hogy előrevigyük a tudományt. Itt említem meg, hogy ez után már mindig én választottam kutatási témáimat, nem mások kútfejéből pattantak ki az ötletek. Nem tartom helyesnek, ha az ifjú kutatók nem tudnak, vagy nem akarnak önállósulni, s évekig főnökük gondolataiból élnek.

Kandidátusként már „kapósabb” a kutató: életrajzából tudom, hogy professzor úr 54-ben került a KFKI-ba.

Nem voltam ott idegen, hiszen a KFKI Elektrofizikai Osztályán dolgoztam aspiránsként.

A részecskeszámláló már ott készült el, ott végeztem a méréseket. Ezzel a berendezéssel kapcsolatos egyik hibám is, melyet azzal követtem el, hogy a szcintillációs számláló nevét nem változtattam meg, s ez a csúnya szó ragadt meg a szakmában. A mai eszemmel villanásszámlálónak nevezném. A szervezetbe juttatott radioaktivitás elosztását mérő szcintillációs kamerával, orvosi műszerként ma betegségeket, például rákos daganatot keresnek. Szóval: én vagyok a bűnös, hogy nyelvtörő szóként került be a tankönyvekbe. Most már tudom, hogy ügyelniünk kell a közérthető, magyarul jól hangzó tudományos kifejezésekre is.

Az ön tudósi filozófiáját igazolják a Mössbauer-effektussal kapcsolatos eredményei is, melyeket nem drága műszerek alkalmazása révén ért el, ezért is nevezte egyik interjújában ezt a „szegény ember fizikájának”.

Valóban: 1960-ban, amikor elkezdtem ezt a munkát, nem dúskáltunk a pénzben, mégis a szerény technikával jelentős, új ismeretekre tettünk szert. Ma már az egyetemen, a KFKI-ban harminchat ember dolgozik ezen a témán, köztük öt akadémikus és több nagydoktor.

Ha jól tudom, Rudolf Mössbauer híres fizikus volt, aki letette egy téma alapjait, melyen Ön, magyar kutatóként tovább építkezett.

Éppen ezzel kapcsolatos a következő meglátásom is: az igazán jó kutató fölhasználja a világban már meglévő ismereteket, hogy azokat alkalmazva, variálva, továbbfejlesztve újabbak születhessenek.

Terméketlen, idő- és energiafecsérlés, ha valaki újrarájra a mások által már megtett utat.

Persze a szakirodalom ismerete, a műszerek, eszközök megléte, de még a szorgalom is édeskeves világraszóló fölfedezések bejelentéséhez, inpozáns impaktfaktorokhoz, magas Hirsch-indexhez. A tehetségre, az intuícióna nem lehet csak úgy szert tenni. Önnek hogyan jöttek a jó gondolatai?

Ezek sem függetlenek a már meglévő eredményektől, a szakirodalom nyomon követésőtől. Ül az ember a könyvtárban, s olvasás közben gondolkodóba esik. Lehet, hogy elmélázik egy kérdésem, s egyszer csak kipattan az agyából, hogy mit lehet csinálni a meglévő eszközökkel, onnan, esetleg más irányba kiindulva milyen kérdésekre lehetne megkeresni a választ.

A kreativitás vagy sajátja valakinek, vagy nem. Ha nem, akkor aligha válik termékeny tudós belőle. Persze ismerünk okos embereket, mégsem tettek le maradandót a tudomány asztalára. Talán nem jól sáfárkodtak táltumaikkal.

Kétségtelen, hogy a tehetség mellett szorgalom, kitartás, egyfajta megszállottság is sajátja kell hogy legyen a kutatónak. De legfőképpen gondolkodni kell: egytértek az angol mondással: „Do less, think more!”¹ Ezt tanácsoltam a biológusoknak is, amikor az SZBK-ba kerültem. Az évszázad második felében, amikor a tudomány katedrálisa gyorsan épült, Magyarországon lépést tudtunk tartani a világban keletkező tudományos ismeretekkel. A hazai kutatások egyik fő erénye, hogy át tudtuk venni ezeket az új ismereteket, nem keletkeztek ürok a természettudományban, és szép számmal akadtak kollegák, akik gondolkodtak, és így igen jelentős eredményeket értek el.

¹ Kevesebb cselekvés, több gondolkodás!

Professzor úr igen fiatalon, harminchat évesen főnök lett a KFKI Magfizikai Osztályán. Ön szerint melyek a legfontosabb vezetői erények?

Attól, hogy valaki ilyen tisztséget kap, nem kell kivonulnia a laborból, s nem kell kutatóként megbénulnia. Folytattam a magam munkáját, s másokat sem bombáztam feladatokkal. Két szélsőséges típusú főnök létezik: az egyik hagyja, hogy a társai szabadon dolgozzanak, a másik szigorúan fogja a beosztottjait, csak azt tehetik, amit ő akar. Én egyik sem voltam: buzdítottam a kollégákat. A szemináriumokon ígéretet kellett tenniük a munkatársaknak, hogy a következő három hónapban mit csinálnak. Amikor az idő letelt, be kellett számolniuk az eredményekről.

Utólag igazolódott, hogy sikeres ez a módszer?

Munkatársaimmal nem vallottam szégyent. Zimányi József vitte a legtöbbre: hamar önállóvá vált, elmélete szárnyai messze repítették, külföldön vált híressé a Zimányi–Moszkowsky-modell révén. De büszkén említhetem Bencze Gyulát is, aki innen nőtt ki, vagy a fiatalabbakat: a ma már ugyancsak Amerikában élő Szűcs Juditot, az igazgatóvá lett Szókefalvi-Nagy Zoltánt, a főosztályvezető Nagy Dénes Lajost, az akadémikus Vincze Imrét.

Egy főnöknek lehet-e jó szimata, megérzi-e, hogy valaki meg van-e áldva kutatói vénával, vagy sem?

A főnöknek föl kell ismernie, kiben van olyan tehetség, hogy önálló kutatóvá tud válni. S ha ebben biztos, biztatnia kell, hogy a ranglétrán megtegye a megfelelő lépéseket. Zimányiból valósággal kikényszerítettem a kandidátusi fokozatot. Szókefalvi-Nagy Zoltántól – határidőre szóló fogadásaink elvesztése során

– két üveg Martinit nyertem, mire elkészült a dolgozata. Amikor hatvanéves lett, kapott tőlem három üveg Martinit, a harmadikat kamatként. A tudományos címek megszerzésére Szegeden is eredményesen biztattam munkatársaimat. Ormos Pál ma már akadémikus, többen: Dér András, Váró György, Zimányi László és mások nagydoktorok.

Jó tanács a vezetőknek?

Minden főnöknek a lelkére szeretném kötni, hogy nagyon törődjék a munkatársaival, ne uralkodjék fölöttük. Érdeklődjék az intézeten kívüli életkörülményeik felől is, kövesse előrehaladásukat, empátiával figyeljen egyéni örömeikre, gondjaikra is.

Hogyan oldja ezt meg egy négyszáz dolgozót foglalkoztató intézmény főigazgatója, hiszen Szegeden, az SZBK-ban ennyi ember dolgozott irányítása alatt?

Amint főigazgató lettem, sorra látogattam mindenkit. Elbeszélgettem nemcsak a kutatókkal, hanem a műszerészekkel, a főkönyvelőkkel, a takarítókkal is. Soha nem parancsszóval értem el, amit helyesnek gondoltam, hanem példamutatással, szép szóval, kéréssel.

Az intézményi legendárium arról is megemlékezik, hogy még a falmelléki rózsákra is volt gondja.

Hát hogyne! Sokan kerékpárral jártak dolgozni, és a biciklit odatámasztották a falhoz. Ez senkinek nem tetszett, de nem tudtuk megakadályozni. Gondoltam egyet: ültessünk oda rózsákat! Azóta is ott díszítik a főépület oldalát.

Sok kutató kerül válaszütt elé: egyetem vagy akadémiai kutatóintézet. Oktatás vagy kutatás? Önnek mi erről a véleménye?

Az egyetemen dolgozó kutatót két erény jellemzi: nagy ismeretanyag van az agyában, sokat kell tudnia, ha oktatni akar, továbbá több szakma képviselői találkoznak egymással, s a beszélgetések során újabb és újabb gondolatok születnek. Negatívum viszont a kötöttség: kevesebb idő jut kutatásra.

Emiatt nem csábult el egyik egyetemre sem?

Tisztában vagyok az akadémiai intézetek hátrányaival, például, hogy az ember csak azt tartja a fejében, amivel foglalkozik, a többit elfelejti. Ha valamire kíváncsi, annak utána kell néznie. A kutatóközpontok némileg elensúlyozzák azt az egyediséget, mely egy-egy intézetet jellemez, de a hiányzó nagy ismeretanyagot nem tudja pótolni. Jó, ha ezzel is tisztában van a kutató, mielőtt elindul valamelyik irányba.

A tudományos életben rendkívül fontosak a nemzetközi kapcsolatok.

Hatvan év alatt teljesen megváltoztak a lehetőségek: kinyílt előttünk a világ. Kezdetben, mintegy húsz évig lényegében az irodalomra hagytuk, ha tájékozódni akartunk. Talán meglepő, de egyesek szemében még ebben is volt valami pozitívum. Emlékszem, 1964-ben meglátogattam bennünket egy Mössbauer-effektussal foglalkozó amerikai kutató. Megkérdeztük, mi a véleménye a mi munkánkról, kutatási körülményeinkről. Azt mondta, hogy irigvel bennünket, mert nincs annyi műszerünk, pénzünk, nem kell sok „szériamunkával” igazolnunk a ráfordítás eredményességét, így ráérünk gondolkodni. Egyébként én ’64-ben mentem először külföldre egy konferenciára, s negyvenkét esztendő voltam, amikor 1969-ben hosszabb tanulmányútra utazhattam. Kanadában töltöttem egy évet.

Valamehyst más lehetőségei vannak manapság egy kutatónak.

Már korábban megnyíltak a kutatóintézetek kapui a jó magyar kutatók előtt. Ormos Pál a National Science Foundation (NSF) támogatta egyéves amerikai munkája után még öt évet töltött az USA-ban. Nemcsak azt tartom fontosnak, hogy külföldi egyetemeken, kutatóintézetekben szerezzenek tapasztalatot a magyar kutatók, hanem azt is, hogy ide vonzák más országok szakembereit is. Amikor Szegedre kerültem, lényegesnek tartottam, hogy nemzetközi konferenciákat szervezzünk. A hazai OTKA-nak megfelelő amerikai NSF segítségével rendeztünk meg több tudományos tanácskozást Szegeden. Az 1980-ban, ’81-ben, ’82-ben megtartott konferenciákon amerikaiak, németek, oroszok együtt tanácskozhattak a biológia világot foglalkoztató kérdéseiről. Emellett persze a konferenciák pénz is hoztak az intézetbe, a városba, s növelték hírünket a világban.

Mi a feltétele annak, hogy magyar kutató bekerülhessen a tudomány nemzetközi vérkeringésébe, teljesítményét elismerje a tudományos világ?

Ormos Pál akadémikusnak, az SZBK jelenlegi főigazgatójának példáját említeném. Bence volt törekvés, hogy új témát kezdjen, a főnöknek pedig biztosítania kell, hogy a fölnőtt kutató kirepüljön a szárnyai alól, s önálló munkával hívja föl magára a figyelmet.

Térjünk vissza a senior kutatókhoz, akik közül általában „kiválasztódnak” a vezetők. Meddig maradjon főnöki székben egy tudós?

Nem szabad hosszú időre odaszögeznie magát, óhatatlanul elhanyagolja saját témáját, és túlságosan ráhagyatkoznak a fiatalok.

Mi a véleménye az utódnevelésről?

Miként említettem, az a helyes, ha időben leválik a fiatal a főnökéről. PhD után már ne neveljük a kutatót. Ezügyben is van tapasztalatom: ha észrevesszük, hogy valaki nem alkalmas a pályára, akkor vagyunk humánusak, ha eltanácsoljuk. Ellenkező esetben egy életen át boldogtalan lesz, míg ha őszintén, időben közöljük ezt vele, máshol megtalálhatja a számára megfelelő, sikerélményt nyújtó elfoglaltságot.

A hat évtizeden át alkalmazott munkamódszer milyen tanulsággal szolgál?

A kutatásokról mindig jegyzőkönyvet készítettünk. Az első Mössbaueres mérések után például többnyire kézzel írva, számokkal, ábrákkal róttuk tele a füzeteket. Ma, ha PhD után hazajön tanulmányútjáról egy kutató, elindít egy új témát, s a lassú postai levelezés helyett e-mailen kerül kapcsolatba a világban bárkivel, pillanatok alatt, ha utána akar nézni valaminek, ott az internet. Ma így kerülnek lendületbe a tanítványaink.

A technika azonban mégsem helyettesítheti ma sem a gondolatot, az ötletet, az intuíción, egyszóval a tehetséget. Ön mit talált szépnek a kutatásban?

Nincs annál nagyobb élvezet, mint az, ha az ember valami olyat talál, amit nem ért, és nekilát, hogy kibogozza. . . Ez igazi detektív-munka. Ilyen volt számomra a bakteriorodopszin-téma. Egész máshonnan indultam ki, mint ahova kilyukadtam. Ma is foglalkoztat valami, amit nem értek. A kutatásban nagyon fontos ismeretlen jelenséggel szembeállkozni, olyannal, amit nem tudok fölfogni, megmagyarázni, nem illik bele a tudomány eddig ismert világképébe. Valósággal

elfog a nyomozás izgalma. A titok megfejtésének a vágya nem hagyja nyugodni az embert, éjjel-nappal ezen töri a fejét, míg meg

nem találja a hihetetlen örömet jelentő megoldást. Aki nem vágyik szenvedélyesen erre az élményre, az ne álljon kutatónak!

Kulcsszavak: tudományos karrier kezdete, kreativitás, tanácsok fiatal kutatóknak, Mössbauer-effektus, biofizika, főigazgatói tapasztalatok az SZBK-ban, állami elismerés

Vélemény, vita

INTUÍCIÓK, TAPASZTALATOK ÉS GYAKORLATI ÉRDEKEK A FILOZÓFIÁBAN

Molnár Gábor

PhD, egyetemi adjunktus, Kaposvári Egyetem
molnar.gabor@ke.hu

Nánay Bence (2011) vitaindító írása filozófia és tudományok viszonyáról kétfrontos, de korántsem szimmetrikus harcot indít. Egyfelől a filozófiát védelmezi azokkal a tudósokkal (nevesítve Stephen Hawkinggal) szemben, akik hasznavehetetlenné vált, „bedőlt” vállalkozásnak tekintik, ellentétben a világ tudományos megismerésének „dübörgő” projektjével. E felfogással szemben azt igyekszik kimutatni, hogy a filozófiának van létjogosultsága, még hozzá nem a tudományoktól külön úton, hanem a tudományos összvallalkozás részeként, bizonyos értelemben betetőzőjeként, egyfajta elméleti (természet)tudományként. Éppen ezért kell, másfelől, harcba bocsátkoznia azokkal a filozófusokkal is, akik a filozófiát függetlennek tekintik a tudományoktól, és vagy a természetes nyelv nem tudományos reflexiójaként, vagy intuíciókon alapuló elmélkedésként fogják fel. Ez utóbbi küzdelemnek alárendelt, instrumentális értéke van Nánay számára: az itt elért sikertől reméli, hogy a tudomány művelői szemében hiteles és vonzóvá teszi a filozófiát, segít megnyerni az első, az *elismerésért* folyó küzdelmet.

Ha gyors leltárt készítünk a vitában felbukkanó ellenvetésekről, azt látjuk, hogy a korábbi hozzászólók – Vajda Mihály (2012), Boros János (2012) és Nemes László (2012) – közvetlenül Nánay fő tézisét támadják, a filozófiának elméleti (természet)tudományként való meghatározását, illetve azt a háttérben álló általánosabb előfeltevést, hogy a filozófia a tudományokhoz hasonlóan a világ megismerésére törekszik. Alternatív javaslatként önmagunk megértését (Vajda), „az életünkben felmerülő kérdések megoldásához” és „a jó élet eléréséhez” való hozzájárulást, öngondozást (Nemes) tűzik célként a filozófia elé, illetve olyan eszköznek tekintik, amely értelmet ad életünknek és orientál minket a világgal való interakcióink során (Boros). A legutóbbi két hozzászóló viszont – Tözsér János (2012) és Demeter Tamás (2012)¹ –, noha ők is kifejezik egyet nem értésüket Nánay tézisével, elsősorban az intuíciókat és az intuícióalapú filozofálást veszik védelmükbe.

¹ Írásom elkészülte után jelent meg Nyíri Kristóf hozzászólása (*Magyar Tudomány*, 173, 6, 745–746.), így arra már nem tudtam reflektálni. M. G.